

Granskning av kommunens kapital i form av Va-anläggningar samt dricksvattenförsörjning

Revisionsrapport

Alingsås kommun

KPMG AB

2022-10-19

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	1
1	Bakgrund	3
1.1	Syfte och revisionsfrågor	3
1.2	Avgränsning	4
1.3	Revisionskriterier	4
1.4	Metod	4
2	Ledningsnät och anläggningar för dricksvatten och avlopp	4
2.1	Kommentar och bedömning	6
2.2	Styrdokument och konsekvensbeskrivningar	6
2.2.1	Kommentar och bedömning	8
2.3	Verksamhetsmål, statistik, driftsäkerhet och kvalitet	8
2.3.1	Kommentar och bedömning	9
2.4	Taxa och kostnadsfördelning mellan VA- och skattekollektiv	10
2.4.1	Kommentar och bedömning	11
3	Dricksvattenförsörjning och beredskap	11
3.1	Ansvar för dricksvattenförsörjning	11
3.2	VA-försörjning (dricksvatten, spillvatten och dagvatten)	12
3.2.1	Dricksvatten och vattenverk	12
3.2.2	Spillvatten och reningsverk	16
3.2.3	Dagvatten	16
3.3	Nödvatten och krisberedskap	18
3.3.1	Kommentarer och bedömning	19
4	Slutsatser och rekommendationer	19

1 Sammanfattning

Vi har av Alingsås kommuns revisorer fått i uppdrag att granska kommunens kapital i form av Va-anläggningar samt dricksvattenförsörjning. Syftet med granskningen är att bedöma om kommunen har en långsiktigt hållbar nivå på underhåll av VA-ledningar och om det finns en säkerställd kapacitet vid renings- och vattenverk. I granskningen ingår också att bedöma kommunens framförhållning och planering avseende tillgång till dricksvatten.

Sammantaget bedömer vi att det finns en god beredskap för dricksvattenförsörjning, dels genom tillgång till reservvatten, dels en klarlagd organisation och logistik för hantering av nödvatten.

Vi bedömer vidare att kommunen historiskt byggt upp en skuld i sin VA-infrastruktur. Det genomsnittliga anslaget den senaste tidsperioden indikerar att ledningsnätet i Alingsås kommun förutsätts uppnå en livslängd på drygt 200 år. Detta förhållande bör analyseras vidare då vi menar att nivån inte är långsiktigt hållbart. Eftersom det handlar om långa tidscykler är det svårt att bedöma ett enskilt år i dessa perspektiv. Vi bedömer dock att det krävs en uthållighet i ambitionshöjningen för att det ska slå igenom på den historiska och ackumulerade omläggningstakten som varit och är alltför låg. Vi ser det av stor vikt att allt strategiskt underlag färdigställs och att verksamheten därefter konkretiserar sina ambitioner gällande ledningsförnyelse i ett långsiktigt perspektiv.

Det pågår ett omfattande arbetet med att ta fram och aktualisera olika styrdokument (VA-plan/Vattentjänstplan) och strategier inom VA-området som kommer vara styrande för verksamheten under lång tid. Eftersom dessa dokument är av central vikt för övrig samhällsplanering anser vi att detta arbete bör ges högsta prioritet.

Utredningar om VA-infrastruktur i de mindre orterna pågår vid tidpunkt för granskningen och inriktningen är att genom överföringsledningar avveckla mindre enheter såsom vattenverk och reningsverk. Vi menar att dessa utredningar och även annat strategiskt arbete som pågår behöver lyftas till samhällsbyggnadsnämnden för att skapa en förståelse för de satsningar som behöver göras. Vi ser det som en brist att nämnden inte krävt rapporter och information från VA-verksamheten. En del av kritiken kan också riktas mot förvaltningen då de själva har en informationsskyldighet om stora investeringar som planeras kommande år.

Vi bedömer att det pågår att strategiskt förbättringsarbete när det gäller planering av underhåll och förnyelse. Vi vill uppmuntra att den årsbaserade underhållsplanen som finns idag på sikt ersätts med en långsiktig förnyelseplan på ledningsnätet. Vi vill också framhålla den långsiktiga förnyelseplanens betydelse som underlag även för planering av den framtida finansieringen av verksamheten, dvs hur taxeutvecklingen behöver se ut.

Vår uppfattning är att det finns insikt i de åtgärder som krävs för att minska de problem som finns när det gäller tillskottsvatten och vattenförluster. Vi rekommenderar dock att verksamheten bör föra statistik kring såväl vattenförluster som ovidkommande vatten som en del av beslutsunderlaget gällande åtgärder i ledningsnätet.

Vi bedömer det som angeläget att principer om kostnadsfördelning i gemensamma projekt formaliseras och utmynnar i nedtecknade principer. Utöver en bättre effektivitet (mindre diskussioner om kostnader) i dessa ärenden skapas också en transparens i vad som gäller och säkerställer kontinuiteten vid eventuell personalomsättning.

Kommunen står inför stora investeringar i VA-infrastruktur de kommande 10-20 åren. Detta förhållande tillsammans med en historiskt låg taxa gör att taxehöjningarna nu kommande år blir stora. Det är av stor vikt att detta kommuniceras till de politiska beslutsorganen så att det finns en förståelse för finansieringsbehoven.

Sett i ett längre perspektiv bör verksamheten eftersträva en underhålls- och förnyelseplan som är så genomarbetad att den i princip kan utgöra del av underlag för taxejusteringar. Vi upplever att denna ambition finns men det kommer dröja innan verksamheten är där.

Beredskap för dricksvattenförsörjning bedömer vi generellt god i Alingsås då reservvatten finns. Det finns även en beredskap för hantering av nödvatten. Vi vill dock uppmuntra att färdigställande av krisledningsplan och tillhörande handlingsplaner för störningar i VA-försörjningen ges hög prioritet.

Vi menar att dialog och samverkan med räddningstjänsten bör ges hög prioritet. VA-verksamheten bör ta initiativ till dessa informationsutbyten.

Vi ser positivt på planerade övningar. Vi ser att det är av stor vikt att olika kommunala verksamheter (särskilt samhällsviktiga verksamheter) involveras i en praktisk övning.

Utifrån gjorda iakttagelser och bedömningar i föreliggande granskning rekommenderar vi samhällsbyggnadsnämnden att:

- Konkretisera ambitionerna gällande förnyelsetakten på ledningsnätet.
- Eftersträva en långsiktig förnyelseplan för ledningsnätet.
- Prioritera färdigställandet av olika VA-strategiska dokument.
- Framtida planerade projekt och utmaningar behöver kommuniceras för berörda politiska organ för att skapa en förståelse för verksamhet och finansiering.
- Fastställ principer för kostnadsfördelning mellan skatte- och avgiftskollektivet i gemensamma projekt.
- Initiera en dialog med räddningstjänsten kring dricksvattenförsörjning med fokus på risker och hantering av olyckor mm.

2 Bakgrund

Vi har av Alingsås kommuns revisorer fått i uppdrag att granska kommunens kapital i form av Va-anläggningar samt dricksvattenförsörjning.

Revisorerna har i revisionsplaneringen för 2022 uppmärksammat kommunens underhåll av infrastrukturen för dricksvattenförsörjningen. Risken för eftersatt underhåll bedöms särskilt stor för VA-ledningarna. Brister i underhåll och förnyelse av ledningsnät och övrig infrastruktur påverkar dricksvattenförsörjningen både på kort och lång sikt.

2.1 Syfte och revisionsfrågor

Syftet med granskningen är att bedöma om kommunen har en långsiktigt hållbar nivå på underhåll av VA-ledningar och om det finns en säkerställd kapacitet vid renings- och vattenverk. I granskningen ingår också att bedöma kommunens framförhållning och planering avseende tillgång till dricksvatten. Avbrott i dricksvattenförsörjning kan ge allvarliga störningar i samhället varför kommunen behöver ha en god beredskap kring nödvattenförsörjning.

Syftet konkretiseras genom följande revisionsfrågor:

- Hur sker styrning, ledning och ansvar beträffande underhåll av ledningsnät?
- Vilken statistik och nyckeltal följer verksamheten?
- Vilket beslutsunderlag finns? (Finns aktuella underhållsplaner för ledningsnät?)
- Hur är förnyelsetakten på ledningsnät i förhållande till beräknad livslängd (anslagsutveckling över tid)?
- Finns dokumentation avseende kort- och långsiktiga underhållsbehov (konsekvensbeskrivningar/beslutsunderlag)?
- Vilken samordning sker mellan gata/VA vid ledningsgrävningar (skattekollektiv respektive avgiftskollektivet, projektredovisningar)?
- Sker en ändamålsenlig samordning så att onödiga kostnader för omgrävningar samt störningar för kommunmedborgarna kan undvikas?
- Driftaspekter: - avloppsstopp - vattenläckor - ovidkommande vatten (inträngning) - utläckage (svinn) - kapacitet vid reningsverk (miljökrav)
- Hur säkerställs vattenkvaliteten (kvalitetskrav, vattenverk)?

- Finns aktuell beredskapsplan för katastrofer i vattenförsörjningen?
- På ett övergripande sätt kartlägga hur kommunen säkerställt produktion i vattentäkt och tillkomst av reservtäkt (Vad är dagens maxkapacitet för Va-nätet vad gäller antal invånare)?
- Hur stor andel av ledningsnätet är i behov av byte i närtid?
- Hur förhåller sig nämnden till klimatförändringar?

2.2 Avgränsning

Granskningen avser Samhällsbyggnadsnämnden. Kommunstyrelsen kan delvis beröras i egenskap av ansvarig för övergripande frågor och uppsiktsrollen.

2.3 Revisionskriterier

Vi kommer att bedöma om rutinerna uppfyller:

- Kommunallag
- VA-lagen
- Tillämpbara interna regelverk, policys och fullmäktigebeslut

2.4 Metod

Granskningen har genomförts genom att relevant dokumentation analyserats (planer, program, statistik mm). Utifrån dokumentanalysen har avstämningar och intervjuer skett med förvaltningschef, avdelningschef, VA-ingenjör, driftansvarig för verken samt vice ordförande i nämnden (ordförande fanns inte utsedd vid tidpunkt för granskningen).

Föreliggande rapport har faktakontrollerats av samtliga personer som intervjuats.

3 Ledningsnät och anläggningar för dricksvatten och avlopp

Iakttagelser

Inom kommunen finns totalt ca 67 mil ledningar (vatten (24,9), dag (16,9) och spill (25,6)). Till detta kommer 5 vattenverk och 4 avloppsreningsverk.

Det är i allmänhet svårt att beräkna livslängden på ledningsnätet. Livslängden anses till stor del bero på miljön som ledningen ligger placerad i, tidigare materialvalspolicy och historiska materialkvaliteter. Avskrivningar görs normalt på 80 år. Kostnaden för att

lägga ledning varierar mycket beroende på om det är nyläggning eller lagning samt längden på ledningen och om det är centrumnära mm.

Nyanskaffningsvärdet på kommunens ledningsnät kan grovt uppskattas till cirka 6,7 miljarder kronor (ca 10 tkr per meter)¹. Därmed förutsätts en årlig reinvestering på ca 84 mnkr för att uppnå en förnyelsetakt som motsvarar avskrivningstiden (80 år)². En årlig reinvestering på cirka 42 mnkr förutsätter att ledningsnätet håller i 160 år. En årlig reinvestering på ca 21 mkr blir 320 år o s v.

Vi har begärt in budget och utfall för de senaste åren gällande förnyelseinsatser i ledningsnätet (se tabell nedan). Budget för underhåll har exkluderats.

År	2017	2018	2019	2020	2021
Budget (mnkr)	42 682	34 789	19 050	28 200	39 150
Utfall (mnkr)	34 821	24 993	29 200	22 269	18 852

Utfallet sett i genomsnitt under den gångna femårsperioden är därmed cirka 26 mnkr per år för ledningsförnyelse. Ambitionerna genom anslagen budget uppgår till i genomsnitt 32 mnkr.

Budget ligger därmed i närheten av en omläggningstakt kring 200-250 år medan utfallet närmar sig 300 år. Orsaker till att utfallet är lägre än budget uppges i första hand bero på att såväl projektledning som utförarsidan inte hinner med den ambition som finns i budget. Likaså tar utbyggnad och nya områden mycket resurser från det planerade underhållet.

Intervjuade menar att styrningen inom VA-området blivit bättre och att verksamheten i dagsläget har en god förmåga att planera jämfört med tidigare men att förnyelsetakten har stora utmaningar. Det har enligt uppgift också funnits historiskt en politisk vilja att hålla taxan låg.

Intervjuade framhåller att de inte själva gjort några beräkningar av omläggningstakten och det finns inte några specifika målformuleringar kring omläggningstakt. Däremot framförs att i det pågående arbetet med att ta fram en VA-plan/vattentjänstplan kommer målsättningar för verksamheten att upprättas. Likaså framförs att i den kommande verksamhetsplanen för 2023 och framåt kommer målsättningar för verksamheten finnas.

I granskningen framkommer att VA-avdelningen har resurser och kapacitet inom organisationen för underhåll och förnyelse avseende mindre arbeten men att det saknas ekonomiska och personella resurser för större utredningar och projekt som behövs för en långsiktigt robust VA-anläggning. För att möta framtida behov har därför

¹ Beräkningen är i allra högsta grad teoretisk. Antagandet om 10 tkr/meter ligger dock sannolikt nära den verkliga genomsnittliga kostnaden för nyläggning.

² Att ha en omläggningstakt som motsvarar avskrivningstiden är inte rimligt och inte eftersträvansvärt. Långsiktigt bör målet vara att närma sig 100-150 år.

avdelningen som ett första steg startat upp en Projekt enhet under 2020 vilket anses vara ett nödvändigt steg. Intervjuade menar också att verksamheten har gott rykte vilket underlättar att rekrytera. Projektledningsförmågan kommer därför successivt att öka under kommande år.

I stora drag menar intervjuade att det finns en bra balans mellan egen regi och externa utförare. Personalen i den egna organisationen kan dock inte åta sig större jobb även om det finns en bra kapacitet.

När det gäller kunskap om ledningsnätets status uppges att den kunskapen historiskt funnits i "huvudet" på personal som jobbat länge verksamheten. Denna kunskap har sedan ett tag börjat "tankas över" till digitala system för att säkra information och kunskap.

För att identifiera status på ledningsnätet så sker i ganska hög utsträckning filmning av ledningar. För filmningen anlitas extern leverantör men intervjuade framhåller att förmågan att bedöma och klassificera utifrån underlaget, finns kompetens för internt i organisationen. Alla filmningar dokumenteras i verksamhetssystemet.

3.1 **Kommentar och bedömning**

Det genomsnittliga anslaget den senaste tidsperioden indikerar att ledningsnätet i Alingsås kommun förutsätts uppnå en livslängd på drygt 200 år. Detta förhållande bör analyseras vidare då vi menar att nivån inte är långsiktigt hållbart. Eftersom det handlar om långa tidscykler är det svårt att bedöma ett enskilt år i dessa perspektiv. Vi bedömer dock att det krävs en uthållighet i ambitionshöjningen för att det ska slå igenom på den historiska och ackumulerade omläggningstakten som varit och är alltför låg.

Vi ser det av stor vikt att allt strategiskt underlag färdigställs och att verksamheten därefter konkretiserar sina ambitioner gällande ledningsförnyelse i ett långsiktigt perspektiv.

3.2 **Styrdokument och konsekvensbeskrivningar**

lakttagelser

I kommunen finns en utbyggnadsplan för VA från 2018. I princip är planen genomförd och det pågår enligt uppgift ett arbete med revidering och uppdatering av kommunens utbyggnadsplan samt arbete med att ta fram en ny VA-plan (Vattentjänstplan). Vattentjänstplanen kommer innehålla VA-översikt, VA-policy samt ett flertal handlingsplaner såsom VA-utbyggnadsplan och dagvattenplan (planen för dagvatten fastställdes under 2021). Se särskilt 3.2.3 angående dagvatten nedan.

Eftersom kommunen har saknat en VA-plan i den omfattning som krävs³ har arbetet enligt intervjuade hög prioritet.

³ I EU:s ramdirektiv för vatten finns krav på VA-planering. Även i åtgärdsprogram 2021-2027 från Vattenmyndigheten finns krav på att VA-plan ska vara upprättad till år 2024.

Kommunens VA-planering med tillhörande styrdokument har en stark koppling till kommunens övriga planeringsarbete såsom översiktsplan och arbete med detaljplaner inkl. miljöfrågor. Intervjuade framhåller att det idag finns betydligt bättre samverkan med kommunen i planeringsprocesser än vad som var fallet tidigare.

Arbetet med VA-plan och tillhörande styrdokument finns konkretiserat i en projektplan och projektbeskrivning som tagits fram av VA-strategen och är daterad 2022-02-03.

Syftet med en VA-plan är enligt projektplanen bland annat att:

- Möjliggöra för kommunen att tillse att den kommunala VA-anläggningen har tillräcklig kapacitet för de nya tillväxtområden som planeras i ÖP och detaljplaner.
- VA-verksamhetens kostnader kan förutspås i god tid så att VA-taxan kan planeras på ett långsiktigt och hållbart sätt.
- Säkerställa kvaliteten på människors dricksvatten och därmed hälsa
- Motverka utsläpp av näringsämnen från enskilda avloppslösningar i känsliga recipienter för att uppfylla miljö kvalitetsnormer.
- Säkra vattenskyddet redan i ÖP-stadiet för de områden i kommunen som pekas ut som befintliga och potentiella framtida vattentäkter.

Ambitionen är att kommunfullmäktige ska kunna fatta beslut om ny VA-policy och utbyggnadsplan under 2023.

För verksamhetens planering och styrning av insatser kring förnyelse och åtgärder i ledningsnätet finns en prioriteringslista över de insatser som behöver göras. Åtgärderna är rangordnade utifrån prioritet och riskbedömning. Listan ses över och nya bedömningar görs årligen. Arbete pågår med att, via en applikation i kartverktyget, föra över statistik kring driftsstörningar, nationell statistik, ålder och andra parametrar för att få en helhetsbild över ledningsnätet. Internt i organisationen finns en ingenjöreresurs för detta arbete.

Intervjuade framhåller att det underlag som idag finns ska utvecklas till en mer långsiktig underhållsplan.

Utöver behoven av reinvesteringar på ledningsnät finns behov av insatser på olika sätt i både vattenverk och reningsverk. Intervjuade framhåller att när det gäller vattenverken finns inga stora behov av åtgärder i närtid. Dock finns alltid ett ständigt behov av utbyte av styrsystem och anläggningsdelar och insatser kring skalskydd mm.

När det gäller reningsverken finns större utmaningar. Vid tidpunkt för denna granskning pågår en förprojektering av huvudreningsverket som i princip kommer ersättas fullt ut med nybyggnation. Utöver detta planeras stora investeringar i överföringsledning för att minska sårbarhet för en del mindre reningsverk.

I utredning för framtida VA-försörjning för Bjärke där även avloppsreningen ingår konstateras att framtida VA-försörjning i Bjärke bäst sker med hjälp av överföringsledning till Alingsås (Nolhaga avloppsreningsverk) enligt den utredning som pågår vid tidpunkt för granskningen.

3.2.1 Kommentar och bedömning

Det pågår ett omfattande arbetet med att ta fram och aktualisera olika styrdokument (VA-plan/Vattentjänstplan) och strategier inom VA-området som kommer vara styrande för verksamheten under lång tid. Eftersom dessa dokument är av central vikt för övrig samhällsplanering anser vi att detta arbete bör ges högsta prioritet.

Utredningar om VA-infrastruktur i de mindre orterna pågår vid tidpunkt för granskningen och inriktningen är att genom överföringsledningar avveckla mindre enheter såsom vattenverk och reningsverk. Vi menar att dessa utredningar och även annat strategiskt arbete som pågår behöver lyftas till samhällsbyggnadsnämnden för att skapa en förståelse för de satsningar som behöver göras. Vi ser det som en brist att nämnden inte krävt rapporter och information från VA-verksamheten. En del av kritiken kan också riktas mot förvaltningen då de själva har en informationsskyldighet om stora investeringar som planeras kommande år.

Vi bedömer att det pågår ett strategiskt förbättringsarbete när det gäller planering av underhåll och förnyelse. Vi vill uppmuntra att den årsbaserade underhållsplanen som finns idag på sikt ersätts med en långsiktig underhålls- och förnyelseplan på ledningsnätet.

I avsnitt nedan redogörs mer för finansiering och taxor men vi vill särskilt framhålla den långsiktiga underhållsplanens betydelse som underlag även för planering av den framtida finansieringen av verksamheten, dvs hur taxeutvecklingen behöver se ut.

3.3 Verksamhetsmål, statistik, driftsäkerhet och kvalitet

lakttagelser

I granskningen har vi begärt in statistik för volymer när det gäller renat avloppsvatten, producerad volym samt debiterad volym. Med denna statistik som grund har vi räknat fram mängden ovidkommande vatten samt vattenförlusten de senaste åren. Tabellen nedan visar att det finns ett stort inläckage av tillskottsvatten (förhållande mellan mängd debiterad vattenmängd och renat spillvatten). Det årliga genomsnittet för de senaste åren ligger kring 46 %. I jämförelse med andra kommuner är nyckeltalet för Alingsås kommun lägre än andra studerade kommuner⁴. Trenden under senaste åren är dock ökande.

Nivåerna på andelen tillskottsvatten är delvis en indikator som vittnar om ledningsnätets status. Inläckaget uppstår ofta genom inträngning av vatten från dagvattenledning, ofta genom felkopplade ledningar till spillvattenledning. Inträngning av vatten sker också till otäta spillvattenledningar. De stora regnmängderna under senare år har ökat på inläckaget.

Intervjuade framhåller att det inte finns något specifikt angivet måltal för ovidkommande vatten men att ambitionen är tydlig att minska detta.

⁴ Motsvarande genomsnittsvärde för Eksjö är 64 % Varberg är 57 %, Växjö 52 %, Eskilstuna 57 % Värnamo 41 %, Tranemo 63 %, Markaryd 66 % och Nybro 66 %.

Verksamhetsmått och nyckeltal

	2017	2018	2019	2020	2021
Renad volym i m3	4 049 658	3 764 525	3 878 936	4 217 546	3 994 713
Ovidkommande vatten (inläckage) %	39	46	48	52	48
Producerad/levererad vattenmängd i m3	2 655 646	2 686 917	-	2 656 791	2 637 189
Vattenförlust (utläckage) %⁵	7	24	-	24	21
Debiterad vattenmängd m3	2 467 991	2 025 292	2 015 923	2 026 008	2 077 840

Vattenförlusterna i Alingsås kommun (förhållandet mellan producerad och debiterad mängd vatten) och uppgår till cirka 19 % sett som genomsnitt för de senaste åren. I detta medelvärde har inte avdrag gjorts för spolning av ledningar vilket gör vattenförlusten något mindre. Parametrar som påverkar vattenförlusten, utöver spolningar, är bland annat: status på vattenledningar (läckage) och vattenläckor i ledningsnätet. När det gäller vattenläckor/rörbrott uppgår dessa enligt uppgift till cirka 1–2 större läckor per år på huvudledningsnät och uppskattningsvis 10–15 st/år på övriga ledningsnätet. Statistik över antalet läckor noteras enligt uppgift i VA-kartan men analyseras inte. I den framtida underhållsplanen kommer läckor finnas med på ett tydligare sätt som en parameter vid bedömningar av status.

Intervjuade framhåller att det finns en god kunskap om vilka områden som är särskilt problematiska när det gäller inläckage. Exempelvis uppges det finnas stora brister (felkopplade ledningar) i Sollebrunn.

3.3.1 Kommentar och bedömning

Vår uppfattning är att det finns insikt i de åtgärder som krävs för att minska de problem som finns när det gäller tillskottsvatten och vattenförluster. Vi rekommenderar dock att verksamheten bör föra statistik kring såväl utläckage som inläckage som en del av beslutsunderlaget gällande åtgärder i ledningsnätet.

⁵ Spolad mängd vatten har inte dragits ifrån.

3.4 Taxa och kostnadsfördelning mellan VA- och skattekollektiv

lakttagelser

Månadskostnaden i Alingsås 2021 för en normalvilla är 669 kronor⁶. Genomsnittskostnaden i Västra Götalands län är 733 kronor. Lägsta månadskostnaden i riket 2021 för en normalvilla har Solna (271kr/mån). Högsta månadskostnaden 2021 för samma villa har Tjörns kommun med 1303 kronor/månad.

Som redovisats ovan kommer VA-verksamheten behöva ökad finansiering för att klara av kommande års stora behov.

Kommunfullmäktige har på förvaltningens förslag höjt VA-taxan mycket under senare år (cirka 50 % på några år). För 2023 beräknas taxan höjas med ytterligare 14 %. Intervjuade beskriver att senaste årens höjningar ska ses mot låga ingångsvärden, dvs att kommunen har haft mycket låg taxa i förhållande till behoven under lång tid. Historiskt uppges det ha funnits en stolthet politiskt över de låga taxorna.

Något år ville förvaltning och nämnd höja taxan mer än vad kommunfullmäktige godkände. Det finns enligt uppgift många osäkerhetsfaktorer som är svårt att förklara när ett förslag om taxehöjning presenteras.

För att undvika tvära kast och höjningar i taxan framgent försöker verksamheten planera och prognosticera utvecklingen över en längre tidsperiod. Intervjuade framhåller att de är mycket nöjda med att VA-verksamheten har ett bra stöd från ekonomistödet och det finns en särskild ekonom som jobbar mot VA.

Samordning och samplanering med gatuverksamheten fungerar enligt uppgift bra och har blivit bättre. Detta innebär att VA-verksamheten och gatuverksamheten tillsammans går igenom sina respektive planeringar och planer för att samordna insatser. En gata där VA-ledningen är i stort behov av insatser samtidigt som gatan behöver ny toppbeläggning blir därmed prioriterad.

Ledningsnätet finansieras av VA-avgifter. Lagstiftningen medför att det inte är tillåtet att överföra medel från VA-kollektivet till verksamhet inom skattekollektivet. Vid samordnade insatser i gatukroppen, d v s när gatukontoret ska återställa gatan vid ledningsgrävning uppges kostnadsfördelningsrutinerna vara att VA-kollektivet bekostar återställning när det handlar om VA-arbeten men att skattekollektivet betalalar ny asfalt om den aktuella sträckan ändå var i behov av ny toppbeläggning. I de fall en vattenläcka uppstår bekostar VA-verksamheten hela insatsen.

När det gäller kostnadsfördelning i gemensamma projekt exempelvis där både skatte- och avgiftskollektiv (VA) gör insatser i gatan framhålls att det i praktiken finns en modell som följs enligt ovan. Det finns dock ingen beslutad eller på annat vis formaliserad överenskommelse om hur kostnader ska fördelas.

Vid ledningsflyttningar på grund av exempelvis expansion och nybebyggelse ska kostnaderna fördelas mellan VA-kollektivet och skattekollektivet. Av skriften *"Vatten- och avloppsanläggningar i allmän mark – Utgångspunkter för fördelning av ansvar och kostnader mellan skatte- och avgiftskollektiv"* framgår att om kommunen tar initiativ till

⁶ Statistik Svenskt vatten, bruksavgift typhus A.

att VA-anläggning flyttas ska kommunen ersätta VA-kollektivet om anläggningen är högst 5 år gammal. Om VA-anläggningen är mellan 5 och 15 år gammal delas kostnaderna lika mellan kommunen och VA-kollektivet. Om VA-anläggningen är äldre än 15 år skall VA-kollektivet betala hela kostnaden för omläggningen.

I granskningen framhålls av intervjuade att det kan finnas anledning att se över och formalisera principer för kostnadsfördelning för att undvika oklarheter.

3.4.1 Kommentar och bedömning

Vi bedömer det som angeläget att principer om kostnadsfördelning i gemensamma projekt formaliseras och utmynnar i nedtecknade principer. Utöver en bättre effektivitet (mindre diskussioner om kostnader) i dessa ärenden skapas också en transparens i vad som gäller och säkerställer kontinuiteten vid eventuell personalomsättning.

Kommunen står inför stora investeringar i VA-infrastruktur de kommande 10-20 åren. Detta förhållande tillsammans med en historiskt låg taxa gör att taxehöjningarna nu kommande år blir stora. Det är av stor vikt att detta kommuniceras till de politiska beslutsorganen så att det finns en förståelse för finansieringsbehoven.

Sett i ett längre perspektiv bör verksamheten eftersträva en underhålls- och förnyelseplan som är så genomarbetad att den i princip kan utgöra underlag för taxejusteringar. Vi upplever att denna ambition finns men det kommer dröja innan verksamheten är där.

4 Dricksvattenförsörjning och beredskap

4.1 Ansvar för dricksvattenförsörjning

Kommunfullmäktige har utifrån lagen om allmänna vattentjänster⁷ det övergripande ansvaret för VA-försörjningen. Kommunfullmäktige fattar beslut om VA-taxans konstruktion och kommunalt verksamhetsområde för VA.

Kommunstyrelsen har utöver sin uppsiktsroll och ansvar för den övergripande utvecklingen i kommunen även ansvar för översiktlig planering av användandet av mark och vatten.⁸

Samhällsbyggnadsnämnden som huvudman äger och har driftansvaret för den allmänna Va-anläggningen och ansvarar även för planering och utbyggnad av anläggningen och med den samordning som krävs med kommunens övriga verksamheter. Av Plan- och bygglagen framgår exempelvis att Översiktsplanen ska ge vägledning för beslut om användning av mark- och vattenområden. Mark- och vattenområden ska användas för det eller de ändamål för vilka de är mest lämpade. Såväl i översiktsplanering som i detaljplaneprocesser krävs samordning och planering.

⁷ SFS 2006:412

⁸ Kommunstyrelsens reglemente (§ 4) reviderat 2021-04-28.

I Alingsås kommun är samhällsbyggnadsnämnden driftsansvarig för kommunens VA-verksamhet. Operativt är verksamheten organiserad enligt nedan:

Inom VA-avdelningen finns 35 medarbetare fördelade på tre enheter. VA-chef är tillika avdelningschef. Tjänsten som VA-chef är vid tidpunkt för denna granskning under rekrytering.

I kommunstyrelsens reglemente framgår också att kommunstyrelsens allmänna utskott är tillika ansvarig för kommunens uppgifter enligt lagen (2006:554) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

4.2 VA-försörjning (dricksvatten, spillvatten och dagvatten)

4.2.1 Dricksvatten och vattenverk

lakttagelser

I Alingsås kommun utgörs huvudvattentäkten av ytvatten (Färgensjöarna) medan grundvattentäkter finns för orterna Sollebrunn, Gräfsnäs, Magra och Ödenäs.

Alingsås kommun har fem kommunala vattenverk; Färgens vattenverk, Sollebrunns vattenverk, Gräfsnäs vattenverk, Magras vattenverk och Ödenäs vattenverk.

Färgens vattenverk är enligt uppgift väl fungerande och har en generellt sett god status, men delar av anläggningen är gamla och kommer behöva rustas upp inom en 10-årsperiod.

Under våren 2022 har VA-avdelningen genomfört en utredning i form av multikriterieanalys för framtida vatten- och avloppsförsörjning i Bjärke (Sollebrunn, Gräfsnäs och Magra). Denna utredning visar att framtida VA-försörjning i Bjärke bäst sker med hjälp av överföringsledning från Alingsås (Färgens vattenverk).

Ödenäs vattenverk är väl fungerande och underhålls fortlöpande.

Enligt intervjuade har det inte framförts några allvarliga påpekanden på vattenkvaliteten i livsmedelstillsynen.

I texten nedan finns uppgifter angivna med X vilket ska tolkas som att uppgiften är av känslig natur och därför belagd med sekretess.

Ytvattentäkten i Färgensjöarna

De två sammanhängande sjöarna Lilla och Stora Färgen (Färgensjöarna) förser Färgens vattenverk med råvatten. Färgens vattenverk förser i sin tur ca 27 000 personer i Alingsås tätort, Hjälpared, Färgens östra strand, Västra Bodarna, Ingared/Hemsjö, Norsesund, Saxebäcken, Simmenäs och Lövekulle med dricksvatten.

Sjöarna har en vattenvolym på 6,7 miljoner m³ vid normalnivå. Sjöarnas sammanlagda yta är ca 6,4 km², vilket ger ett medeldjup av ca 20 m. Avrinningsområdet till Färgensjöarna är 73 km² med en normal vattenföring på 900 l/s.

En avsänkning av sjöns vattenyta på 1 cm motsvarar ca 64 000 m³ vatten.

Den genomsnittliga produktionen vid Färgens vattenverk är ca xx l/s, vilket får betecknas som ett mindre uttag sett mot vattenföringen in i sjöarna. Årsproduktionen för uppfodrat råvatten uppgår till x x00 000 m³. Vattendomen tillåter ett uttag på 8 000 000 m³/år.

Grundvattentäkten i Sollebrunn

Vattenverket i Sollebrunn förser ca x x00 personer i Sollebrunn och Stora Mellby med dricksvatten. Vattentäkten består av x borrhållsbrunnar. Vattentäkten i Sollebrunn används även som reservtäkt för Gräfsnäs vattenverk. Dygnsuttaget ur vattentäkten i Sollebrunn är ca X m³/dygn. Vattendomen från 1976 medger ett genomsnittligt uttag på 600 m³/dygn eller maximalt 800 m³/dygn. Kombinationen högre uttag samt låga grundvattennivåer ger problem med kloridhalter i råvattnet, varpå uttaget bör begränsas till ca X m³/dygn, vilket i normalfall räcker till Sollebrunns tätort, Stora Mellby och Gräfsnäs.

Grundvattentäkten i Gräfsnäs

Gräfsnäs vattenverk förser ca X00 personer i Gräfsnäs med dricksvatten. Vattentäkten utgörs av X brunnar med varsin pump belägna strax X om samhället. Medeluttaget för samhället är mellan X m³/dygn. Processen vid vattenverket klarar att distribuera X m³ dricksvatten per dygn. I normaldrift används en av brunnarna, medan den andra är avsedd att användas då behov av vattenleveranser till Sollebrunn uppstår.

Vattendomen som är beslutat 2012, anger att uttaget begränsas till X m³/dygn. När tälken behöver användas för reservvatten till Sollebrunn, får uttaget ökas till X m³/dygn.

Grundvattentälken i Magra

Vattenverken i Magra förser ca X personer i Magra med dricksvatten. Vattentälken utgörs av en grusfilterbrunn med ett brunnsdjup på X m. Medeluttaget är X m³/dygn för anslutna abonnenter samt X m³/dygn för företaget Sollebrunns Betongelement AB. Uttagmöjligheterna är betydligt större och kan periodvis ökas till X m³/dygn. Vattendom saknas men avsikten är enligt intervjuade att ersätta detta vattenverk med överföringsledning.

Grundvattentälken i Ödenäs

Ödenäs vattenverk förser ca X personer med dricksvatten i Ödenäs. Vattentälken består av X borrhå bergbrunnar som står i kontakt med varandra. Årlig produktion vid vattenverket uppgår till X m³/år, med ett uttag av X l/s. Tillräcklig kapacitet finns för att säkra produktionsbehoven.

Vattentälkernas kapacitet och kvalitet

Ytvattentälken till Färgens vattenverk samt grundvattentälkerna i Ödenäs, Magra och Gräfsnäs har god kapacitet. Dock har Sollebrunns vattentälkt visat tendenser till något sjunkande vattennivåer över tid. Bevattningsförbud har endast införts en gång, 2018, dvs ett år då de flesta kommunala vattentälkter i landet var starkt påverkade av torkan under sommaren.

Vattentälkerna för de kommunala vattenverken håller generellt sett en bra kvalitet, men i Sollebrunn finns förorenad mark (bekämpningsmedel, BAM) som påverkar vattnet men rensas bort. Föroreningarna finns också ovan vattentälkten. Föroreningen är en av anledningarna till att framtida VA-försörjning har utretts för Bjärke.

Reservvatten Alingsås

För att säkra vattenproduktionen vid Färgens vattenverk, finns en råvattenledning från sjön Ömmern som utgör reservvattentälkt. Anläggningen är byggd för att klara drygt X l/s eller X m³/år. Ett avtal finns med Vattenfall som äger vattendomen. Alingsås kommun medges att ta ut råvatten efter det behov som råder då vattentälkten behöver användas.

År 2004–2005 byggdes intagsledningar i Ömmern, pumpstation, avbrottreservoar, mark och sjöledningar samt mottagningsstation vid Hjälmares vattenverks råvattenstation. Byte av vattentälkt sker vid behov, i samband med bytet stängs intagsledningarna från Färgensjöarna. Distributionen styrs helt automatiserat när den körs i gång, anläggningen provkörs varje regelbundet. Vattentillgången är mycket god och täcker enligt uppgift väl upp behovet för hela distributionsområdet.

Reservvatten Sollebrunn-Stora Mellby

En förbindelseledning som är avsedd för reservvattendrift finns förlagd mellan Gräfsnäs och Sollebrunn. Vid vattentäkten i Gräfsnäs är installationen förberedd att pumpa upp råvatten av hög kvalitet för behandling vid Sollebrunns vattenverk och därefter distribution till Sollebrunn och Stora Mellbys abonnenter. Anläggningen är automatiserad. Full kapacitet finns.

Reservvatten Gräfsnäs

En förbindelseledning som är avsedd för reservvattendrift finns förlagd mellan Sollebrunn och Gräfsnäs. Färdigberedd dricksvatten distribueras direkt på ledningsnätet i Gräfsnäs. Innan vattnet släpps på till Gräfsnäs abonnenter spolas ledningen ur med hjälp av den brandpost som sitter intill avloppspumpstationen i Gräfsnäs. Anläggningen fungerar helt automatiserat. Full kapacitet finns.

Reservvatten Magra

Det finns ingen reservvattentäkt för Magra vattenverk. I ett krisläge körs vatten som tankas från brandpost utanför Sollebrunns vattenverk på Ågatan. Tre körningar per dygn räcker för att täcka behovet av vatten i Magra. För transporterarna behövs lastbil med lastväxlarflak, vilket finns hos Gatuenheten. Vid vattenbrist ska betongfabriken vidtalas, så de eventuellt kan använda sin egen brunn.

Reservvatten Ödenäs

Vattenverket i Ödenäs har ingen reservvattentäkt att koppla in vid behov. Två andra alternativa möjligheter har därför förberetts:

- Direktanslutning av $x \text{ m}^3$ vattentank. Tanken fylls med rent dricksvatten från Färgens vattenverk, innan den körs till Ödenäs.
- Lågreservoaren vid Ödenäs vattenverk har en volym på $X \text{ m}^3$, vilket möjliggör att den kan fyllas direkt från $X \text{ m}^3$ tanken. Lågreservoarens $X \text{ m}^3$ räcker för att täcka en dygnsförbrukning av vatten i Ödenäs.

För transporterarna av vattentanken behövs lastbil med lastväxlarflak, vilket finns hos Gatuenheten.

Vattenskyddsföreskrifterna är enligt intervjuade aktuella och uppdaterade för samtliga vattentäkter med undantag av en nödvattentäkt.

Risker intill vattentäkterna finns delvis genom att vägar passerar vattentäkterna. Största riskerna kring Färgen är väg 180 mot Borås samt E20 på andra sidan sjön. Intervjuade framhåller att de inte hunnit med att ha så mycket dialog med räddningstjänsten kring hantering av olyckor och risker intill vattentäkterna. Detta framhålls som ett utvecklingsområde framgent.

När det gäller skalskydd har åtgärder vidtagits nyligen genom att låssystem har bytts ut. Alla verk är larmade och det finns fiberanslutning till alla. Behovet av larmning har diskuterats.

Reservkraft finns för vattenverket i Alingsås. Intervjuade ser behov av att förstärka reservkraftlösning för ytterligare något verk och vill investera i detta.

4.2.2 Spillvatten och reningsverk

Iakttagelser

Alingsås kommun har fyra kommunala avloppsreningsverk; Nolhaga reningsverk, Sollebrunns reningsverk, Ödenäs reningsverk samt Nolhagens infiltrationsanläggning.

Nolhaga reningsverk är i stort behov av en upprustning och projektering för nytt reningsverk pågår. Ombyggnationen beräknas vara klar omkring år 2030.

Även Sollebrunns reningsverk (i Bjarke) har ett visst behov av upprustning. All el och automation i fält behöver bytas. Gammal slamförtjockare är tagen ur drift och behöver ersättas. Fastighetsunderhållet är eftersatt. Ovan nämnda utredning för framtida VA-försörjning för Bjarke även har inkluderat avloppsreningen. Då denna utredning visar att framtida VA-försörjning i Bjarke bäst sker med hjälp av överföringsledning till Alingsås (Nolhaga avloppsreningsverk).

Inga utredningar har ännu gjorts om framtida VA-försörjning i Ödenäs, men anläggningens allmänna status gör att det kommer krävas åtgärder inom de närmsta åren för att klara miljökraven. Automationen och uppkoppling mot styrsystemet i Nolhaga för bättre övervakning och fjärrdrift är prioriterat.

Nolhagens infiltrationsanläggning är i princip utdömd och behöver ersättas inom kort.

4.2.2.1 Kommentar och bedömning

Nämnden och verksamheten behöver ta ställning till den framtida VA-försörjningen i Ödenäs.

4.2.3 Dagvatten

Iakttagelser

Riktlinjer för dagvattenhantering beslutades av samhällsbyggnadsnämnden under 2021. Utöver dessa riktlinjer finns från 2020 en, av kommunfullmäktige, beslutad dagvattenstrategi med mål och strategier för dagvatten.

Det övergripande dagvattenmålet är:

"Alingsås dagvattenhantering är långsiktigt hållbar och bidrar till rena och livskraftiga sjöar och vattendrag, samt berikar Alingsås boende- och livsmiljöer"

Exempel på andra mål i strategin är:

- Minimera uppkomst av översvämningar och motverka skador och kostnader för de översvämningar som inte kan undvikas.

- Dagvattenfrågan är integrerad i stadens planering och underhåll, och har en tydlig ansvarsfördelning som främjar samarbete mellan stadens förvaltningar.

I strategin finns inriktningar och förslag på åtgärder för respektive dagvattenmål.

Ansvars för hantering av dagvatten finns hos fastighetsägare och VA-huvudman men även kommunen genom kommunstyrelse och kommunfullmäktige. Fastighetsägaren ansvarar för dagvatten inom den egna fastigheten och ska fördröja dagvatten inom kvartersmark och allmän platsmark vid ny- och större ombyggnationer.

VA-huvudmannen ansvarar för att inom verksamhetsområde för dagvatten ta hand om dagvatten från kvarters- och allmän platsmarks förbindelsepunkt.

Kommunstyrelsen ansvarar för den övergripande strategiska planeringen och för projektering och utbyggnad av ny allmän plats inom exploateringsområden.

En stor del av dagvattnet avleds i dagvattenledningar. I takt med ökad byggnation och fler hårdgjorda ytor finns risk för ökade dagvattenflöden och förorening av dagvatten.

Dagvattennätet består också av kombinerade ledningar, dvs dagvatten och spillvatten som leds till reningsverk. En stor del av det vatten som renas utgörs därför av dagvatten (se ovan inläckage/ovidkommande vatten). Mängden inläckage behöver minska på grund av kapacitetsbrist i nät och ineffektiv rening samtidigt behövs en viss nivå på dagvatten eftersom det annars blir andra problem i ledningsnätet.

Intervjuade framhåller att kunskap finns om de särskilda utmaningar som finns och vilka områden som har särskilda utmaningar gällande dagvattenhantering. Dagvattenplan innehåller också en plan för åtgärder. Intervjuade framhåller att de för tillfället håller på att ta fram skötselplaner för dagvattendammar.

I syfte att uppfylla de krav som finns på att förbättra vattenkvaliteten och uppfylla miljökvalitetsnormer behöver mängden föroreningar som dagvattnet för med sig minska. Likaså behöver dagvattensystemet anpassas för att klara ett förändrat klimat och mer intensiva regn. Intervjuade framhåller att det kommer behövas fler dagvattendammar och utjämningsmagasin både för hantering av ökade mängder regnvatten men också för reningens skull.

Intervjuade framhåller att det idag finns en god och bra samverkan och dialog med kommunens planhandläggare kring skyfallshantering och dagvattenhantering och att detta tydligt fångas upp i planarbetet.

När det gäller exploatering och framväxt av nya bostadsområden menar intervjuade att kommunen skulle kunna ställa tuffare krav på exploatörerna när det gäller hantering av dagvatten och kostnad för denna hantering. Dock framhålls att dialogen även på detta område blivit bättre under senare tid.

Intervjuade menar att klimatförändringarna ställer stora krav på VA-verksamheten dels utifrån ovan redogjorda hantering kring dagvatten men även skyddet och säkerställandet av kvaliteten i vattentäkterna. Intervjuade upplever att politikerna i nämnden visar ett allt större intresse för miljö- och klimatfrågor.

4.2.3.1 Kommentarer och bedömning

Vi kan konstatera att det finns kunskap i verksamheten om vilka utmaningar som finns kring hantering av dagvatten. Vissa bostadsområden har särskilda utmaningar med ovidkommande vatten och felkopplade ledningar.

4.3 Nödvatten och krisberedskap

lakttagelser

Smitta, kontaminering, elavbrott och större vattenläckor kan leda till att invånarna blir utan rent vatten vilket är mycket sårbart för samhället och dess funktioner.

Vid avbrott i vattenförsörjningen (inkl. reservvatten) behövs en nödvattenförsörjning.

En nödvattenplan är tänkt som en beredskap inför en situation då avbrott uppstår i dricksvattenförsörjningen. Vid en sådan situation är det av vikt att i förväg ha klargjort tillsammans med andra förvaltningar vilka samhällsviktiga verksamheter samt prioriterade konsumenterna⁹, som finns, logistikfrågor mm.

Vid ett större avbrott finns enligt uppgift ett etablerat samarbete kring nödvattenförsörjning inom regionen.

Alingsås kommun har en nödvattenplan från 2017 men arbete pågår under 2022 med att ta fram en ny handlingsplan för nödvattenförsörjning.

Avbrott i vattenförsörjningen kan vara en extraordinär händelse i en kommun/region. Enligt lag om åtgärder vid extraordinära händelser (2006:544) ska kommunerna ha en plan för hantering av extraordinära händelser som antas varje mandatperiod. Kommunfullmäktige antog i oktober 2019 strategi för Alingsås kommuns arbete med krisberedskap och civilt försvar.

I granskningen framkommer uppgifter att Alingsås kommun är inne i en intensiv fas med krisförebyggande arbete. Krisledningsplan har nyligen tagits fram tillsammans med ett antal handlingsplaner för olika krisscenarier, bland annat nödvattenplan samt handlingsplan för förorenat dricksvatten. Styr dokumenten är dock inte färdigställda vid tidpunkten för granskningen.

Intervjuade framhåller att de inte hunnit med att ha så mycket dialog med räddningstjänsten kring hantering av olyckor och risker intill vattentäkterna. Detta framhålls som ett utvecklingsområde framgent.

I verksamheten finns också rutiner för ansvarsfördelning vid stabsarbete vid störningar i VA-försörjningen. Vidare finns checklistor och kontaktlistor för verksamhetens personal vid störningar i VA-försörjningen.

När det gäller utbildning och övning ska kommunen och dess verksamheter (kommunen som helhet men även VA-verksamheten specifikt) regelbundet öva kring olika krisscenarier. I kommunfullmäktiges strategi för krisberedskap från 2019 framgår att alla förvaltningar och bolag under perioden 2019 till 2022 ska ha genomfört övning. Under hösten 2022 planeras en övning tillsammans med Livsmedelsverket,

⁹ Vårdcentraler, centralkök skola, äldreboenden mfl.

Länsstyrelsen i Västra Götaland samt Lerums och Härryda kommuner. Övningen kommer enligt uppgift att handla om en stor störning på dricksvattenförsörjningen.

Enligt uppgift planeras även en praktisk nödvattenövning med utkörning av tankar under våren 2023. Det pågående arbetet med krisledningsplan och tillhörande handlingsplaner beräknas då vara klart så att övning kan ske i verksamheterna utifrån dessa.

4.3.1 Kommentarer och bedömning

Vi vill uppmuntra att färdigställande av krisledningsplan och tillhörande handlingsplaner för störningar i VA-försörjningen ges hög prioritet.

Vi menar att dialog och samverkan med räddningstjänsten bör ges hög prioritet. Va-verksamheten bör ta initiativ till dessa informationsutbyten.

Vi ser positivt på planerade övningar. Vi ser att det är av stor vikt att olika kommunala verksamheter (särskilt samhällsviktiga verksamheter) involveras i en praktisk övning.

5 Slutsatser och rekommendationer

Vi har av Alingsås kommuns revisorer fått i uppdrag att granska kommunens kapital i form av Va-anläggningar samt dricksvattenförsörjning. Syftet med granskningen är att bedöma om kommunen har en långsiktigt hållbar nivå på underhåll av VA-ledningar och om det finns en säkerställd kapacitet vid renings- och vattenverk. I granskningen ingår också att bedöma kommunens framförhållning och planering avseende tillgång till dricksvatten.

Sammantaget bedömer vi att det finns en god beredskap för dricksvattenförsörjning, dels genom tillgång till reservvatten, dels en klarlagd organisation och logistik för hantering av nödvatten.

Vi bedömer vidare att kommunen historiskt byggt upp en skuld i sin VA-infrastruktur. Det genomsnittliga anslaget den senaste tidsperioden indikerar att ledningsnätet i Alingsås kommun förutsätts uppnå en livslängd på drygt 200 år. Detta förhållande bör analyseras vidare då vi menar att nivån inte är långsiktigt hållbart. Eftersom det handlar om långa tidscykler är det svårt att bedöma ett enskilt år i dessa perspektiv. Vi bedömer dock att det krävs en uthållighet i ambitionshöjningen för att det ska slå igenom på den historiska och ackumulerade omläggningstakten som varit och är alltför låg. Vi ser det av stor vikt att allt strategiskt underlag färdigställs och att verksamheten därefter konkretiserar sina ambitioner gällande ledningsförnyelse i ett långsiktigt perspektiv.

Det pågår ett omfattande arbetet med att ta fram och aktualisera olika styrdokument (VA-plan/Vattentjänstplan) och strategier inom VA-området som kommer vara styrande för verksamheten under lång tid. Eftersom dessa dokument är av central vikt för övrig samhällsplanering anser vi att detta arbete bör ges högsta prioritet.

Utredningar om VA-infrastruktur i de mindre orterna pågår vid tidpunkt för granskningen och inriktningen är att genom överföringsledningar avveckla mindre

enheter såsom vattenverk och reningsverk. Vi menar att dessa utredningar och även annat strategiskt arbete som pågår behöver lyftas till samhällsbyggnadsnämnden för att skapa en förståelse för de satsningar som behöver göras. Vi ser det som en brist att nämnden inte krävt rapporter och information från VA-verksamheten. En del av kritiken kan också riktas mot förvaltningen då de själva har en informationsskyldighet om stora investeringar som planeras kommande år.

Vi bedömer att det pågår att strategiskt förbättringsarbete när det gäller planering av underhåll och förnyelse. Vi vill uppmantra att den årsbaserade underhållsplanen som finns idag på sikt ersätts med en långsiktig förnyelseplan på ledningsnätet. Vi vill också framhålla den långsiktiga förnyelseplanens betydelse som underlag även för planering av den framtida finansieringen av verksamheten, dvs hur taxeutvecklingen behöver se ut.

Vår uppfattning är att det finns insikt i de åtgärder som krävs för att minska de problem som finns när det gäller tillskottsvatten och vattenförluster. Vi rekommenderar dock att verksamheten bör föra statistik kring såväl vattenförluster som ovidkommande vatten som en del av beslutsunderlaget gällande åtgärder i ledningsnätet.

Vi bedömer det som angeläget att principer om kostnadsfördelning i gemensamma projekt formaliseras och utmynnar i nedtecknade principer. Utöver en bättre effektivitet (mindre diskussioner om kostnader) i dessa ärenden skapas också en transparens i vad som gäller och säkerställer kontinuiteten vid eventuell personalomsättning.

Kommunen står inför stora investeringar i VA-infrastruktur de kommande 10-20 åren. Detta förhållande tillsammans med en historiskt låg taxa gör att taxehöjningarna nu kommande år blir stora. Det är av stor vikt att detta kommuniceras till de politiska beslutsorganen så att det finns en förståelse för finansieringsbehoven.

Sett i ett längre perspektiv bör verksamheten eftersträva en underhålls- och förnyelseplan som är så genomarbetad att den i princip kan utgöra del av underlag för taxejusteringar. Vi upplever att denna ambition finns men det kommer dröja innan verksamheten är där.

Beredskap för dricksvattenförsörjning bedömer vi generellt god i Alingsås då reservvatten finns. Det finns även en beredskap för hantering av nödvatten. Vi vill dock uppmantra att färdigställande av krisledningsplan och tillhörande handlingsplaner för störningar i VA-försörjningen ges hög prioritet.

Vi menar att dialog och samverkan med räddningstjänsten bör ges hög prioritet. VA-verksamheten bör ta initiativ till dessa informationsutbyten.

Vi ser positivt på planerade övningar. Vi ser att det är av stor vikt att olika kommunala verksamheter (särskilt samhällsviktiga verksamheter) involveras i en praktisk övning.

Utifrån gjorda iakttagelser och bedömningar i föreliggande granskning rekommenderar vi samhällsbyggnadsnämnden att:

- Konkretisera ambitionerna gällande förnyelsetakten på ledningsnätet.
- Eftersträva en långsiktig förnyelseplan för ledningsnätet.
- Prioritera färdigställandet av olika VA-strategiska dokument.

- Framtida planerade projekt och utmaningar behöver kommuniceras för berörda politiska organ för att skapa en förståelse för verksamhet och finansiering.
- Fastställ principer för kostnadsfördelning mellan skatte- och avgiftskollektivet i gemensamma projekt.
- Initiera en dialog med räddningstjänsten kring dricksvattenförsörjning med fokus på risker och hantering av olyckor mm.

KPMG, Dag som ovan

Kristian Gunnarsson
Certifierad kommunal yrkesrevisor

Viktoria Bernstam
Certifierad kommunal yrkesrevisor